

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد حقوق عمومی

موضوع:

نظام حقوقی حاکم بر عوارض در ایران

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر رضایی زاده

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر رستمی

دانشجو:

ادیب شیخ بهایی

۱۳۸۷

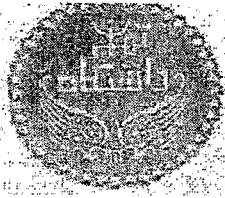
۱۰۹۳۵۶

۸۷/۱۰۸۹۷۲

۸۷/۱۲/۱۰

۱۳۸۷ / ۱۲ / ۱۰

کتابخانه اطلاعیه‌ها
تیمسار

دانشکده حقوق و علوم سیاسی
گروه آموزشی حقوق عمومی
گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد : ادیب شیخ بهایی

در رشته : حقوق عمومی

با عنوان : نظام حقوقی حاکم بر عوارض در ایران

را در تاریخ : ۱۳۸۷/۶/۳۱

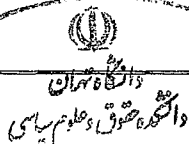
به عدد	به حروف
۱۷/۵	هفده و ۵

با نمره نهایی :

ارزیابی نمود .

با درجه

ردیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبه دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما استاد راهنمای دوم (حسب مورد):	دکتر محمدجواد رضایی زاده	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲	استاد مشاور	دکتر ولی رستمی	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۳	استاد داور (یا استاد مشاور دوم)	دکتر رضا طجریلو	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۴	استاد داور (خارجی)				
۵	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی گروه آموزشی:	دکتر سیدباقر میرعباسی	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	

تذکر : این برگه پس از تکمیل هیات داوران در نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد.

جمهوری اسلامی ایران
دانشگاه تهران

شماره _____
تاریخ _____
پیوست _____

اداره کل تحصیلات تکمیلی

باسمه تعالی

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب دکتر شیخ برانی متعهد می شوم که مطالب متبرج در این پایان نامه / رساله حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است ، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مأخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه / رساله قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است . در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد .
کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پردیس / دانشکده / مرکز دانشگاه تهران می باشد .

نام و نام خانوادگی دانشجو دکتر شیخ برانی

امضاء

آدرس : خیابان انقلاب اول خیابان فجر رازی - پلاک ۵ کد پستی : ۱۳۰۴۵/۵۶۸

تلفن : ۶۴۹۷۳۱۴

چکیده

در کشور ایران واژه عوارض به اشتباه برای مفاهیمی که در اصل مالیات، جریمه یا بهای خدمات هستند نیز به کار می‌رود. برای اینکه مشخص شود وجهی که توسط مؤدی پرداخت می‌شود واقعاً عوارض هستند یا خیر نمی‌توان به نامی که قانونگذار برای آن وجه انتخاب نموده است اعتماد کامل نمود برای مثال وجوهی که توسط واردکننده کالا به گمرک پرداخت می‌شود و حقوق و عوارض گمرکی (حقوق ورودی) نامیده می‌شود در حقیقت نوعی مالیات غیر مستقیم است نه عوارض، درک اینکه وجوه پرداخت شده توسط مؤدی عوارض است یا خیر صرفاً با انطباق خصوصیات وجوه مزبور با خصوصیات عوارض (از جمله در مقابل خدمت بودن، قانونی بودن....) امکان پذیر است.

اصول حقوقی حاکم بر عوارض در بسیاری از موارد بنا اصول مالیاتی هماهنگی دارد (از جمله اصل قانونی بودن، اصل مضاعف نبودن و....). هر چند در بسیاری موارد نیز به علت تفاوت ماهیتی عوارض و مالیات اصل حاکم بر آن دو مفهوم، خصوصیات مختلفی پیدا می‌کنند. برای مثال قانون موجد مالیات می‌تواند بر خلاف اصول کلی آن را عطف به ماسبق کند. ولی عوارض مصوب شوراهای اسلامی شهر و روستا به هیچ وجه عطف به ماسبق نمی‌شوند.

مسئله تشخیص عوارض در مورد حقوق و عوارض گمرکی (حقوق ورودی) مصداق پیدا می‌کند و در مورد عوارض شهرداریها کمتر مطرح می‌شود زیرا شهرداریها عموماً قبل از ارائه خدمت میزان عوارض را معین می‌کنند که این امر در مورد حقوق ورودی امکان‌پذیر نیست، زیرا حقوق پس از رویت کالا مشخص می‌شود. ولی مسئله وصول عوارض بیشتر در مورد عوارض شهرداریها صادق است نه حقوق ورودی زیرا عموماً شهرداریها هستند که عوارض را پس از ارائه خدمت وصول می‌کنند بر عکس اداره گمرک که تا زمانی که حقوق ورودی پرداخت نشود کالای مؤدی را ترخیص نمی‌کند.

علایم اختصاری

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ق.ا.ج.ا.ا.

قانون امور گمرکی ق.ا.گ.

قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران ق.م.

آئین نامه اجرای قانون امور گمرکی آ.ا.ق.ا.گ.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	مقدمه
فصل اول: مفهوم و ماهیت و انواع عوارض	
۷	بخش اول: مفهوم عوارض و مالیات و جریمه و بهای خدمات و تفاوت آنها
۷	مبحث اول: مفهوم عوارض
۱۰	مبحث دوم: تفاوت عوارض با مالیات
۱۶	مبحث سوم: تفاوت عوارض جریمه و بهای خدمات
۱۷	بخش دوم: انواع عوارض
۱۷	مبحث اول: عوارض شهرداریها و دهیاریها
۱۷	گفتار اول: عوارض ملی شهرداریها و دهیاریها
۱۸	بند ۱- عوارض ملی شهرداریها و دهیاریها که در اصل مالیات هستند
۲۵	بند ۲- عوارض ملی شهرداریها و دهیاریها که در اصل جریمه هستند
۲۶	بند ۳- عوارض ملی شهرداریها و دهیاریها که در اصل عوارض هستند
۲۶	گفتار دوم: عوارض ملحق شهرداریها و دهیاریها
۲۷	بند ۱- عوارض محلی مصوب شوراهای اسلامی شهر و روستا
۳۱	بند ۲- عوارض محلی مصوب سایر قوانین
۳۹	مبحث دوم: حقوق و عوارض گمرکی (حقوق ورودی)
۳۹	گفتار اول: مفهوم ماهیت حقوق و عوارض گمرکی (حقوق ورودی)
۴۵	گفتار دوم: پیشینه تاریخی عوارض و حقوق گمرکی (حقوق ورودی)

- بند ۱- حقوق گمرکی در دوران هخامنشیان ۴۶
- بند ۲- حقوق گمرکی در دوران اشکانیان ۴۶
- بند ۳- حقوق گمرکی در دوران ساسانیان ۴۷
- بند ۴- حقوق گمرکی در دوران اسلامی ۴۸
- بند ۵- حقوق گمرکی در دوران قاجار ۴۹
- بند ۶- حقوق گمرکی در زمان حاضر ۵۰
- گفتار سوم: منابع حقوقی حقوق و عوارض گمرکی (حقوق ورودی) ۵۲
- بند ۱- قانون ۵۲
- بند ۲- مخاضات بین‌المللی ۵۶
- بند ۳- رویه قضایی ۵۷
- بند ۴- سایر منابع ۵۸
- مبحث سوم: سایر عوارض موجود در قوانین ۵۹
- گفتار اول: سایر عوارض که در اصل مالیات هستند ۵۹
- گفتار دوم: سایر عوارض که در اصل جریمه هستند ۶۲
- گفتار سوم: سایر عوارض که در اصل عوارض هستند ۶۳

فصل دوم: اصول حقوق حاکم بر عوارض

- ۱- اصل قانونی بودن عوارض ۶۶
- ۲- اصل اعلام عمومی عوارض ۷۰
- ۳- اصل مضاعف نبودن عوارض ۷۲
- ۴- اصل محرمانه بودن اطلاعات عوارضی ۷۵
- ۵- اصل سالانه بودن عوارض ۷۶
- ۶- اصل فوری بودن اجرای عوارض ۷۹
- ۷- اصل عطف به ماسبق نشدن عوارض ۸۰
- ۸- اصل اجرای عوارض در مکان ۸۱

۸۳ ۹- اصل عدم تبعیض بین مودیان عوارض

فصل سوم: تشخیص و وصول عوارض

۸۴ بخش اول: تشخیص عوارض

۸۶ مبحث اول: تشخیص حقوق ورودی و ضمانت اجرای آن

۸۶ گفتار اول: تقدیم اظهارنامه

۹۱ گفتار دوم: بررسی اظهارنامه توسط قسمت فنی گمرک

۹۶ مبحث دوم: تشخیص عوارض شهرداریها

۹۷ بخش دوم: وصول عوارض

۹۹ مبحث اول: وصول حقوق و عوارض گمرکی (حقوق ورودی)

۱۰۴ مبحث دوم: وصول عوارض شهرداریها و دهیارها

۱۰۴ گفتار اول: وصول عوارض ملی شهرداریها و دهیارها

۱۰۸ گفتار دوم: وصول عوارض محلی شهرداریها و دهیارها

۱۰۹ بند ۱- وصول عوارض محلی شهرداریها

۱۱۶ بند ۲- وصول عوارض محلی دهیارها

فصل چهارم: حل و فصل اختلافات مربوط به عوارض

۱۱۹ بخش اول: سابقه موضوع

۱۲۳ بخش دوم: اهمیت مراجع حل اختلاف گمرکی و عوارض شهرداریها

۱۲۴ بخش سوم: اختلافات گمرکی و نحوه رسیدگی به آنها

۱۲۴ مبحث اول: تعریف اختلافات گمرکی

۱۲۵ مبحث دوم: مقدمات رسیدگی به اختلافات گمرکی

۱۲۶ مبحث سوم: مراجع حل اختلافات گمرکی و چگونه رسیدگی به اختلافات

- گفتار اول: کمیسیون بدوی رسیدگی به اختلافات گمرکی ۱۲۶
- گفتار دوم: کمیسیون تجدید نظر رسیدگی به اختلافات گمرکی ۱۳۳
- بخش چهارم: رسیدگی به اختلافات عوارضی شهرداری‌ها ۱۳۵
- مبحث اول: کمیسیون ماده ۷۷ قانون شهرداریها ۱۳۵
- گفتار اول: ترکیب کمیسیون ۱۳۶
- گفتار دوم: صلاحیت کمیسیون ۱۳۹
- گفتار سوم: نحوه رسیدگی و صدور رأی ۱۴۳
- گفتار چهارم: ضمانت اجرای آراء کمیسیون ۱۴۳
- مبحث دوم: هیأت‌های حل اختلافات مالیاتی ۱۴۵
- بخش پنجم: دیوان عدالت داری ۱۴۷
- نتیجه‌گیری ۱۴۸
- آراء وحدت رویه دیوان عدالت اداری ۱۵۲
- فهرست منابع ۱۵۸

مقدمه

هم اکنون عوارض و مسائل پیرامونی آن از جمله مسائلی است که همه اعضای جامعه امروزی کم و بیش با آن درگیر هستند. این مسئله همواره دارای ابهاماتی بوده و به همین علت نیز موضوعی جالب توجه است. در واقع مسئله عوارض و مالیات از آغاز تمدن بشری، مطرح بوده و از ابتدای شکل گیری دولت ها، توجه اندیشمندان را به خود جلب کرده است و همواره چالش هایی را نیز به همراه داشته است. در هر تحقیق انتخاب موضوع، اهمیت بسزایی دارد. در واقع تعیین کننده مسیر پیش روی محقق می باشد. نگارنده موضوعی که برگزیده است مسئله عوارض و نظام حقوقی حاکم بر آن در ایران می باشد که برای نخستین بار نسبت به گردآوری و تدوین آن اهتمام شده است.

با وجود این که عوارض و مالیات و جریمه و بهای خدمات هر کدام تعریفی خاص داشته و تفاوت هایی نیز باهم دارند، در جامعه ایران، این چهار مفهوم همیشه به طور دقیق بکار نرفته اند و در واقع در بسیاری از موارد، باهم خلط شده و یا یک معنی به کار رفته اند و در موارد بسیاری عوارض در قوانین و مقررات نام مالیات یا جریمه و یا بهای خدمات گرفته و عکس این مطلب نیز به وفور دیده می شود. حال با توجه به این مطالب فرضیه ای که در این پایان نامه مطرح و مورد بحث قرار می گیرد این است که قواعد و اصول حاکم بر عوارض در حقوق ایران کاملاً رعایت نشده است و در واقع این اصول و قواعد با مفهوم واقعی و اصلی عوارض منطبق نیست. فرضیه دیگری که به تبع فرضیه ی اصلی مان مورد بررسی قرار می گیرد این است که در قوانین ایران مجموعه ای مدون، منطقی، علمی و منطبق با مفهوم واقعی عوارضی وجود ندارد.

اما سوالی که به ذهن خطور می کند این است که آیا واقعا قواعد و اصول کلی حاکم بر عوارض در حقوق ایران رعایت نشده است و یا این مسئله فقط در حد یک فرضیه است و شبهه ای بیش نیست

و آیا واقعا قوانین مدون و منطبق با مفهوم واقعی عوارض وجود ندارد و یا این که وجود دارد اما به مرحله ی اجرا نرسیده و یا متروک مانده است .

پاسخ چندان ساده نیست ، زیرا بحث از عوارض ، به دلیل گستردگی شکل و پیچیدگی ماهیت آن ، مولد تضاد مفاهیمی است که غالباً نتایج آن را در جدالهای ذهنی و کشمکش های عینی می توان دید . در این پایان نامه سعی شده است به چنین ابهاماتی که بی شک در اذهان بسیاری از مودیان و حتی مسئولان می باشد ، پاسخ داده بشود . به نظر می رسد که بسیاری از چالش ها نیز از این گونه ابهامات ناشی شده است که با پاسخ گویی به پرسش ها سعی در رفع این ابهامات نیز شده است . همان طور که بیان شد ، موضوعی که نگارنده بدان پرداخته است در رابطه با عوارض و انواع آن و اختلافات ناشی از آن و دیگر عوامل پیرامون آن می باشد . هر چند این موضوع تقریباً از زمان شکل گیری دولت ها و حکومت های نخستین وجود داشته و با گذشت زمان نیز مهم تر و با اهمیت تر جلوه کرده است و با اینکه از جمله معضلات و دغدغه های مهم شهروندان و دولت ها به حساب می آید ولی تا کنون هیچ شخص یا موسسه ای در ایران اقدام به ارائه تحقیقی جامع در این مورد نکرده است و شاید به همین دلیل است که هنوز هم کشور ما در مورد وضع و وصول عوارض با مشکلاتی همراه است .

البته باید خاطر نشان کرد که تحقیقاتی هر چند اندک پیرامون یکی از انواع عوارض به نام حقوق و عوارض گمرکی (حقوق ورودی) انجام شده است . که نگارنده نیز در لابه لای این پایان نامه ، بدان اشاره نموده است .

لذا می توان گفت بر خلاف موضوع پایان نامه که پیشینه ای بس طولانی دارد تحقیقات در این رابطه در ایران جز بعضی موارد و مصادیق آن پیشینه ای ندارد و این پایان نامه اولین تحقیق جامع در این

رابطه به حساب می آید و امیدواریم تا این تحقیق بابتی برای بررسی هر چه بیشتر این موضوع مهم ،
توسط اندیشمندان و محققان بشود در طی این مسیر راهگشای این عزیزان باشد .

روش تحقیق ، برای نگارش همه نوع تحقیق اهمیت بسزایی دارد . در واقع برای این که محقق به
اطلاعات صحیح علمی دست پیدا کند می بایست از روش های صحیح ، معقول و پذیرفته شده
استفاده کند . و با توجه به این نکته که همه موضوعات را نمی توان با یک روش مشابه بررسی کرد
روش تحقیق می بایست انعطاف پذیر بوده و قابل تغییر باشد تا بتوان در مورد موضوعات مختلف
روش های مختلفی را به کار بست . جای ذکر است که تحقیقی می تواند مفید و کار آمد باشد که در
آن از روش های مناسب آن موضوع استفاده شده باشد و چه بسا لازم باشد از چند روش در تکمیل
یک تحقیق بهره جوییم .

بنابر مطالب بیان شده نگارنده نیز در تهیه و تدوین این پایان نامه سعی کرده تا از چند روش برای
رسیدن به مقصود خویش استفاده کند . در این راستا ابتدا به سراغ روش کتابخانه ای رفتم تا با توجه
به کتابهای تالیف شده و با راهنمایی گرفتن از آنها بتوانم این پژوهش را به سرانجام برسانم ولی همان
طور که اشاره شد کمتر کتاب و جزوه ای وجود دارد که پیرامون عوارض مطالب تخصصی نوشته
باشد و در واقع فقط در مورد یکی از انواع عوارض منبع موسع و منسجم وجود دارد . لذا به روش
میدانی رو آوردم و به نهادهای اعمال کننده عوارض از قبیل سازمان گمرک و شهرداریها رجوع کردم
تا با مشاهده و بررسی عینی نحوه عملکرد این گونه نهادها و سازمانها بتوانم به اهداف این تحقیق
نزدیک شوم .

روش دیگری که از آن یاری جستیم ، بررسی تحلیلی - علمی قوانین مربوط به عوارض از قبیل قانون
موسوم به تجمیع عوارض و قانون مالیات بر ارزش افزوده قانون مالیات های مستقیم و قانون امور

گمرکی و... می باشد. در واقع در جستجوی منبع علمی مناسب برای تکمیل این پژوهش، به انواع روش های تحقیق توسل جستیم و با مطالعه و تفسیر دقیق متون قانونی و مراجعه به نهاد های مربوط و مصاحبه با مسئولان این نهادها و تطبیق این اطلاعات با متون قانونی و اصول و قواعد کلی حقوقی به ارایه این اثر نایل گشتم. با توجه به کثرت زیاد قوانین مربوط به عوارض دست یافتن به روح حقوقی موجود در آن ها یکی از اهداف مولف از ارائه این تحقیق بوده است.

از آنجا که چنین پژوهشی برای اولین بار در ارتباط با مساله عوارض و عوامل پیرامون آن صورت می پذیرد لذا از منظری چند مفید فایده است. از جمله این که به دلیل عدم تعریف دقیق واژه عوارض و اصطلاحات مشابه آن موذیان و مسئولان نهاد های ذی صلاح دچار شبهاتی شده اند که این پایان نامه می تواند با روشن سازی این مفاهیم از تداخل این گونه اصطلاحات جلوگیری کند. چه بسا بسیاری از اختلافات در این حیطه می تواند ناشی از عدم تعریف دقیق و قانونی عوارض، مالیات و جریمه و بهای خدمات باشد. برای مثال، از جمله عوامل زمینه ساز فرار مالیاتی، همین عدم روشن سازی مفهوم عوارض و مالیات است. و از آنجا که وضع و وصول عوارض و مالیات به موجب قانون است لذا این روشن سازی نیز وظیفه ی قانون و قانونگذار است و در صورت کوتاهی قانونگذار ممکن است به بدبینی موذیان نسبت به نظام حقوقی منجر شود.

دیگر فایده ی این پژوهش این می تواند باشد که موجبات تقویت دانش، آگاهی و شناخت افرادی را فراهم سازد که به نوعی با این گونه مسائل درگیر هستند و راهنمای جمع کثیری از مسئولان که به این گونه امور مشغولند، قرار گیرد. بعلاوه به این اثر می توان به عنوان منبع پژوهشی و در دسترس برای علاقمندان نگرست یا لااقل از درون آن نقبی به مسائل دامنه داری زد که در پس مضامین پایان نامه نهفته است.

در راستای تحقق بخشیدن به فرضیه‌ها و رسیدن به اهداف بیان شده و پاسخ‌گویی به پرسش‌های مطرح شده و رفع ابهامات موجود در این رابطه، پایان‌نامه حاضر در چهار فصل تدوین شده است که در فصل اول به مفهوم و ماهیت و انواع عوارض پرداخته‌ایم و تعاریفی چند از عوارض بیان نموده‌ایم تا تصویر عوارض روشن و واضح گردد و مفهوم آن برای همگان قابل درک گردد. پس مفهوم مالیات و جریمه و بهای خدمات را روشن ساخته‌ایم تا بتوانیم بین چهار مفهوم عوارض، مالیات، بهای خدمات و جریمه تمیز قائل شویم. بعد از این امر، به تفاوت‌های عوارض با سه اصطلاح دیگر اشاره نموده‌ایم. در این بین اشاره‌ای کوتاه و مختصر نیز به انواع مالیات کرده‌ایم. سپس در باب تداخل بین عوارض و مالیات سخن گفته‌ایم و اشاره‌ای نیز به آثار این تداخل کرده‌ایم. در انتهای این فصل انواع عوارض را آورده‌ایم و به تحلیل و بررسی دو نوع مهم آن - یعنی عوارض گمرکی و عوارض شهرداریها و دهیاریها - پرداخته‌ایم و در ادامه انواع و منابع قانونی هر کدام را به طور خلاصه معرفی کرده‌ایم.

در فصل دوم به سراغ اصول حقوقی حاکم بر عوارض رفته‌ایم و به شرح و تفسیر هر کدام همت گماشتیم. در این فصل، چندین اصل را برای عوارض برشمردیم از جمله اصل قانونی بودن عوارض، اصل عطف به ماسبق نشدن، اصل اجرای فوری، اصل سالانه بودن، اصل عدم تبعیض بین مودیان، اصل محرمانه بودن اطلاعات مربوط به عوارض و اصول مربوط به اجرای قوانین عوارض در مکان و..... می‌باشد.) همان‌طور که مشاهده می‌کنید، تعدادی از این اصول، اصول کلی حقوقی نیز به شمار می‌رود که در مورد عوارض نیز ساری و جاری است.

فصل سوم راجع به نحوه‌ی تشخیص و وصول عوارض اختصاص داده‌ایم. در این فصل در پی این بوده‌ایم که نشان دهیم که چگونه میزان عوارض برای مودیان تعیین می‌شود و چه کسی عهده‌دار

تشخیص و وصول عوارض می باشد . البته جای ذکر است که مسائله تشخیص عوارض ، در مورد

عوارض شهرداری کمتر صادق است و بیشتر مخصوص عوارض گمرکی می باشد .

در فصل چهارم به بررسی اختلافات مربوط به عوارض و نحوه ی حل و فصل آن پرداخته ایم . و این

که این اختلافات ناشی از چیست و چگونه به آن ها رسیدگی می کنند . در انتها نیز به مراجع صالح

برای رسیدگی به این نوع اختلافات اشاره نموده ایم .

فصل اول: مفهوم و ماهیت و انواع عوارض

بخش اول: مفهوم عوارض و مالیات و جریمه و بهای خدمات و تفاوت آنها

واژه ها نیز همچون پدیده های رشد یابنده هستی دارای دگرگون پذیری و رشد و تحول بوده و در راستای زمان مفاهیم گوناگونی به خود می گیرند و در جهت تعبیر از پنداشتها، آهنگ ها، باورها و آرمان های متفاوت به کار گرفته می شوند و در معانی ویژه ای رایج می شوند. عوارض در تاریخ با همه تفاوت ها دارای عناصر مشترک و در نهایت معنای مشترکی نیز بوده است. عوارض کلمه ای است دارای مصادیق مختلف و انواع و ابعاد گوناگون از این رو نیاز به بررسی و بازکاوی دارد.

در دوره های گذشته تفاوت خاصی میان عوارض و مالیات قائل نبودند. ما ابتدا تعدادی از تعاریف رایج شده در مورد عوارض را می آوریم، سپس تعریفی جامع از عوارض ارائه می دهیم و به بیان تفاوت آن با مفاهیم مشابه از جمله مالیات و جریمه و بهای خدمات می پردازیم.

مبحث اول: مفهوم عوارض

"نوعی مالیات که سازمانهای دولتی در برابر عرضه خدمت معینی دریافت می کنند"^۱
"در اصطلاح دستگاههای مالی شهرداری عبارت از پول یا مال دیگری است که برای انجام خدمت معینی به دستگاه دولت یا ادارات محلی پرداخت می شود. وجوهی که به عنوان عوارض وضع می شود مشروط به انجام خدماتی است که عوارض به نفع آن وضع شده است و نهادی که عوارض را اخذ می کند باید مشخص نماید که این عوارض به مصرف آن خدمت رسیده است."^۲

۱- صدوری افشار غلامحسین. حکمی نسرین. حکمی نسترین- فرهنگ گزیده فارسی- انتشارات فرهنگ معاصر- چاپ اول- ۱۳۸۳ تهران

۲- دهخدا علی اکبر. لغتنامه انتشارات دانشگاه تهران. دانشکده ادبیات. سازمان لغتنامه دهخدا ص ۱۲ ذیل عوارض

ویژگی بازرسی که در همه ی این تعاریف وجود دارد ، این است که این وجوه در برابر خدمات خاصی اخذ می شده است . لذا با جمع بندی نظرات مطروحه بنا بر نظر نگارنده می توان عوارض را چنین تعریف کرد :

وجوهی است که به صورت قاهرانه مستند به قوانین توسط دولت یا سازمان های محلی در ازای ارائه خدمات خاصی از اشخاص حقیقی و حقوقی اخذ می شود و در موارد مشخصی هزینه می شود .
حال این تعریف را جزء به جزء بررسی می کنیم .

۱- نخست این که آنچه که پرداخت می شود وجوه نقد می باشد و مودی نمی تواند در ازای خدمات دیگری انجام دهد و یا کالایی برای این بابت بپردازد . به عنوان مثال به موجب مواد ۳۸ و ۳۹ قانون مالیات بر ارزش افزوده بعضی عوارض مذکور در این قانون به حساب شهرداری محل یا حساب تمرکز وجوه یا حساب های رابط سازمان سازمان امور مالیاتی واریز می شود که حکایت از وجه نقد بودن آن دارد .

۲- در تعریف فوق گفته شد که اخذ این وجوه ، به صورت قاهرانه است یعنی ارادی و اختیاری نیست و به میل و رغبت و یا عدم میل و رغبت مودی توجه نمی شود و به محض این که شهروند خواستار استفاده از خدمات باشد ، این وجوه از او خواه ، ناخواه اخذ می شود .

۳- قسمت سوم تعریف به این مسئله اشاره دارد که دریافت این وجوه بایستی که به موجب قانون باشد و در واقع میزان و نحوه پرداخت آن را قانون تعیین کرده باشد . عوارض یا مستقیما از مصوبات مجلس است مانند قانون گمرک و یا به موجب قانون مجلس توسط نهادهای دیگر تصویب می شود مثلا شوراهای اسلامی شهر و روستا حق وضع عوارض را به موجب قانون مجلس دارا می باشند .

۴- نکته دیگر این تعریف این است که این وجوه باید توسط دولت یا سازمان های محلی وصول

گردد که البته محل مصرف آنها عموماً محلی می باشد.

۵- مطلب دیگر در رابطه با این تعریف این است که استفاده کننده از این خدمات می تواند

شخص حقیقی و یا حقوقی باشد که در صورت شمول قانون باید عوارض راپردازد .

۶- نکته بعدی این است که عوارض محل مصرف مشخصی دارند که همان ارائه خدمت عمومی

است و بر خلاف مالیات که بعد از وصول به خزانه داری واریز می شود تا بعد در راستای

سیاست های مالی و غیر مالی هزینه شود . لذا وجوه جمع آوری شده به عنوان عوارض در

موارد معین و مشخصی به مصرف می رسند . نکته قابل ذکر دیگر این است که درست است که

این وجوه در مقابل ارائه خدمات خاصی انجام می شود ولی نمی توان گفت که این وجوه دقیقاً

با خدمات انجام شده متناسب است . در واقع این وجوه گاهی با خدمات انجام گرفته متناسب

است و در بسیاری از موارد نیز تناسب کاملی بین وجوه پرداختی و خدمات ارائه شده وجود

ندارد مثلاً نمی توان گفت عوارض اتوبانها دقیقاً برابر میزان هزینه ایست که صرف ساختن آن

اتوبان شده است. البته باید به خاطر داشت که عوارض حتماً باید در قبال خدمات باشد تا وارد

مقوله ای به نام مالیات نشویم.

مبحث دوم: تفاوت عوارض با مالیات

ابتدا می بایست تعریف دقیق مالیات ارایه شود تا در ضمن تعریف وجوه اشتراک و افتراق آن با عوارض مشخص شود.

بنا بر نظر نگارنده در تعریف مالیات می توان گفت مالیات وجهی است که هر یک از شهروندان از درآمد یا دارایی خود به صورت قاهرانه و بنابر قانون برای کمک به دولت به منظور تأمین هزینه های

عمومی و اجرای سیاست های مالی و غیر مالی می پردازد.

وجوه تمایز عوارض با مالیات :

به طور کلی وجوه تمایز عوارض با مالیات به شرح زیر است :

۱- از لحاظ معنا و ماهیت :

در تفاوت مالیات و عوارض می توان گفت:

«مالیات عبارت از وجوهی است که به تناسب توانایی پرداخت مالیات از مودیان وصول می شود و به هیچ وجه ارتباط با استفاده ای که اشخاص از دستگاه دولت می برند ندارد در حالیکه عوارض عبارت از مبلغی است که اشخاص برای انجام خدمت معینی به دستگاه دولت یا ادارات محلی پرداخت می کنند مثل وجوهی که در موقع ورود کالا به کشور در گمرک وصول و به نام حقوق و عوارض گمرکی نامیده می شود. قسمتی از مبالغی که تحت عنوان حقوق گمرکی به اداره گمرک پرداخت می شود جنبه مالیاتی دارد یعنی برای خدمت معینی نیست و به درآمد عمومی کشور منظور می شود ولی علاوه بر آن

۱- در ارایه این تعریف از تعاریف ذکر شده در کتب زیر استفاده شده است:

الف- رنجبری ابوالفضل و بادامچی علی ، حقوق مالی و مالیه عمومی ، انتشارات مجد ۱۳۸۵ تهران چاپ هفتم صفحه ۵۵،

ب- پیرنیا حسین ، مالیه عمومی ، انتشارات ابن سینا ، سال ۱۳۴۸ صفحه ۵۸

و جوه دیگری به نام عوارض بندری و باربری و بهداری و غیر از طرف اداره گمرک وصول می شود که برای انجام خدمت معینی است مثلاً عوارض بندری برای اداره مخارج اداره و نگهداری بنادر و عوارض باربری برای مخارج حمل و نقل کالا در محوطه گمرک و غیره، به همین جهت است که وجوهی را که شهرداریها دریافت می کنند و برای انجام خدماتیست که به وسیله دستگاه شهرداری انجام می شود به نام عوارض شهرداری نامیده می شود»^۱

همانطور که در تعریف عوارض و مالیات گفته شد، عوارض مبلغی است که شخص حقیقی یا حقوقی در قبال بهره مندی از خدمت خاصی به شهرداری و یا دولت جهت تامین هزینه ها می پردازد. در مقابل مالیات مبلغی است که اشخاص صرفاً جهت تامین هزینه ها و تعدیل در آمد ها و در راستای سیاست های مالی و غیر مالی به دولت می پردازند. از این دو تعریف، اصلی ترین تفاوت عوارض و مالیات که تفاوتی ماهیتی است؛ آشکار می گردد. در واقع زمانی که پرداخت در ازای خدمت خاصی باشد، عوارض نامیده می شود و اگر در ازای خدمت خاصی نباشد مالیات است. در حقیقت مبلغی که به موجب عوارض دریافت می شود صرفاً برای ارائه یک خدمت عمومی هزینه

می شود. ممکن است محل دقیق هزینه کردن آن معین نباشد، ولی مطمئناً صرف ارائه کردن یک خدمت عمومی می شود ولی مبلغی که به عنوان مالیات اخذ می شود در خزانه داری کل کشور مستقر می شود و قسمتی از بودجه کل کشور را تشکیل می دهد. می دانیم بودجه کل کشور صرفاً در بخش خدمات هزینه نمی شود، بلکه می تواند در بخش های تولیدی یا به منظور نیل به اهداف دیگر هزینه گردد.

۱- پیرنیا حسین، علم مالیه، انتشارات نشر زیبا، سال ۱۳۴۵، صفحه ۷